

ROMÂNIA ȘI CALITATEA VIEȚII ÎN EUROPA

IOAN MĂRGINEAN

Într-un număr anterior al revistei „Calitatea vieții” (3–4 din 2003) am prezentat elementele programului de cercetare și monitorizare a calității vieții din cadrul „Fundației Europene pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Muncă și de Viață” a UE, cu sediul în Dublin, R. Irlanda, demarat în anul 2000, manageri de cercetare H. Krieger și R. Anderson. Așa cum am anunțat atunci revenim asupra temei (și pe viitor în revistă vom găzdui astfel de analize) pentru a semnala și comenta diferite rezultate ale demersului respectiv. De această dată, este vorba de publicarea lucrării *Percepțiile condițiilor de viață într-o Europă lărgită* (autori Jens Alber, Tony Fahey). Ea este însoțită de șapte rapoarte tehnice: *Venitul scăzut și deprivarea* (H. Russell, C. Whelan), *Percepția integrării și excluziunii sociale* (P. Bohnke), *Satisfacția cu viața* (J. Delhey), *Munca și nivelul de trai* (K. Kovacs și B. Kapitqny), *Sănătatea și îngrijirea* (J. Alber și U. Kohler), *Fertilitatea și problemele familiei* (T. Fahey și Z. Speder), *Tendențe ale migrației* (H. Krieger). (Și aceste rapoarte au în titulatură sintagma „într-o Europă lărgită”).

Datele analizate în lucrare și rapoartele tehnice provin din anchetele Eurobarometre 1998–2001, pentru vechile țări membre UE (UE 15) și din Eurobarometrul pe anul 2002, pentru cele 13 țări candidate (ACC 13), 10 dintre ele fiind deja acceptate (AC10) și apoi admise în UE, în mai 2004. Țările membre sunt acum în număr de 25 (UE 25), rămânând doar trei țări candidate (CC 3): România, Bulgaria și Turcia.

Reamintim că, de fapt, cu ultima dintre țările enumerate – Turcia (circa 80 milioane locuitori, a doua ca volum al populației într-un eventual UE 28, după Germania și probabil în curând va deveni prima, având în vedere diferențele de natalitate dintre cele două țări) negocierile de aderare nu au început încă. Aceste negocieri durează câțiva ani buni, așa încât este imposibil de estimat când va fi admisă Turcia. În același timp, admiterea Bulgariei și României, prevăzută pentru 2007, poate cunoaște amânări, eventual decuplări, ca urmare a unor decizii puternic motivate politic. Deși dificil, s-ar putea contabiliza totuși ce este mai convenabil pentru toți, anume, să se prelungească perioada de pregătire (pentru că o anulare a procesului ar fi o măsură cu totul excepțională și s-ar lua în contextul unei crize majore) a unei țări, cu ajutor masiv din partea UE, într-un demers controlat de îndeplinirea criteriilor impuse (care au și o puternică notă de subiectivitate), sau să se realizeze aderarea printr-un program cu termene largi de exceptare. Cazuri celebre din ultimele decenii au evidențiat că, după primirea în UE, țările mai puțin

pregătite au înregistrat dezvoltări excepționale: R. Irlanda, Grecia, Portugalia, Finlanda. În perioada următoare vom putea constata ce se întâmplă cu țările recent admise (AC 10) în UE, mai ales că unele nu au fost suficient pregătite. Mai mult, consider că o parte dintre aceste țări nou admise nu au fost mai bine pregătite în toate domeniile, comparativ cu Bulgaria și România. În acest context, subliniez faptul că România, cu 21,7 milioane locuitori este o țară mare. Ea ar urma să fie a șaptea țară din UE 27, după Germania (82 milioane), Marea Britanie și Franța (cu câte 59 milioane), Italia (57 milioane), Spania (41 milioane), Polonia (38 milioane), iar în viitorul probabil ar putea trece cel mult pe locul opt, după Turcia, ca mărime a populației. Volumul de populație al Poloniei îl depășește pe cel al tuturor celorlalte nouă admise în mai 2004. La rândul său, volumul de populație al României îl depășește cu 40% pe acela al primelor șapte țări nou admise, ordonate după volumul populației (și care, împreună, au 15,6 milioane locuitori): Malta (0,4 milioane), Cipru (0,7 milioane), Estonia (1,3 milioane), Slovenia (2 milioane), Letonia (2,3 milioane), Lituania (3,5 milioane), Slovacia (5,4 milioane). Într-o altă comparație, volumul populației României îl depășește pe acela al Ungariei și R. Cehe (fiecare cu câte 10 milioane locuitori) luate împreună. Este de la sine înțeles că România este într-o altă ordine de mărime decât țările mici, dincolo de nivelul unor indicatori economici (a căror comparare ridică mari semne de întrebare, dacă țările sunt toate diferite ca mărime), și efortul necesar de acomodare reciprocă cu țările UE este mai mare. Se poate spune, fără a fi departe de adevăr, că amânarea României (și a Bulgariei) are, între argumente cu valoare însemnată, evitarea perturbării puternice a echilibrului într-o Europă cu 27 de state. Aspectele disfuncționale semnalate în zonele economicului, socialului, politicului sau în justiție etc. sunt relevante, în primul rând, pentru România și este bine să fie rezolvate, dar așa cum se prezintă stările de fapt în fiecare domeniu, ele nu pot împiedica admiterea. Mai mult, unele dintre ele ar fi chiar mai ușor rezolvate în cadrul coabitării în UE, cu acel control al procesului cu criterii pe etape.

În UE 27, după România, ca volum de populație ar urma Olanda, cu 16 milioane locuitori, apoi un grup de țări cu circa 8–11 milioane (Grecia, Ungaria, R. Cehă). Aceștia le urmează țările cu volum mic de populație, 2–5 milioane (Danemarca, Finlanda, R. Irlanda, Slovenia, Lituania, Letonia) și cele cu un volum foarte mic (sub 2 milioane): Slovenia, Estonia, Cipru, Luxemburg, Malta.

Revenind la noile apariții editoriale comentate aici, ele întregesc seria lucrărilor consacrate cercetării calității vieții în UE, devenită în ultimii ani, domeniu de mare interes și de importanță în furnizarea de informații pentru analiza stadiului de îndeplinire a criteriilor de aderare. Urmează, în curând, publicarea rezultatelor cercetării calității vieții în toate cele 28 de țări membre și candidate, efectuată în iunie 2003.

În continuare, ne propunem să evidențiem situarea României comparativ cu țările membre și candidate, așa cum se poate deduce din datele conținute în lucrările ce fac obiectul analizei de față. Înainte de aceasta însă vom prezenta, succint, concluziile generale majore ale studiilor respective.

În analiza calității vieții se promovează un concept multidimensional, utilizându-se indicatori obiectivi și subiectivi. Țările membre și candidate la aderare în UE se apropie în mai mare măsură în **privința priorităților și valorilor împărtășite de către populație**, deci a unor indicatori subiectivi de calitate a vieții, decât în privința indicatorilor obiectivi, referitori la resursele materiale (p. 51–53). Astfel se constată că:

- sunt multe elemente comune de calitate a vieții într-o Europă lărgită și care dau substanță coabitării. Cei mai mulți oameni din toate țările studiate sunt preocupați, în primul rând, cu procurarea celor necesare vieții, să fie în bună stare de sănătate și să aibă o familie pe care să conteze. Ei au idei foarte apropiate asupra a ceea ce contribuie la o viață bună. Solidaritatea interfamilială este înaltă. Multe persoane adulte care au nevoie de îngrijire o primesc în familie. Creșterea economică și ocuparea deplină au o mare influență asupra calității vieții populației;

- indicatorii resurselor materiale ale gospodăriilor – venit și deținerea de bunuri – înregistrează diferențieri însemnate, nu numai între vechile țări membre și cele nou admise și candidate, dar și în interiorul fiecărei grupări. Dealtfel, aceste grupări se estompează: țări nou admise se distribuie printre cele vechi în privința multor criterii, (demografice, sociale, economice etc.);

- pe ansamblul țărilor studiate, fertilitatea tinde să scadă (politicile pronatalitate nu au efect), iar migrația este în creștere. Totuși, potențialul de migrație nu are valori înalte în țările recent admise (AC 10), dar sunt mai mari în țările candidate (CC 3). Între migranți predomină tinerii cu pregătire școlară mai înaltă;

- inegalitățile tradiționale (inegalitatea verticală) determinate de venit, educație și ocupare rămân importante. Ele au efect mai mare asupra bunăstării decât așa-numita inegalitate orizontală, ce se constituie în funcție de sex, vârstă, mediul rezidențial;

- sărăcia și excluderea socială (lipsa integrării sociale) constituie principalele domenii de îngrijorare. Prin urmare, consideră pe deplin îndreptății autorii, dezvoltarea politicilor de combatere a excluziunii sociale reclamă coordonarea politicilor de ocupare, a celor din domeniul educației, familiei și locuirii;

- cât privește situația în domeniul calității vieții din România, pentru indicatorii analizați vom reține încă de acum faptul că, în domeniul resurselor materiale, țara noastră se plasează în urma celor 28 țări, dar la indicatorii subiectivi de calitate a vieții deține poziții mai favorabile, de regulă însă în partea a doua a listelor constituite după criteriul descrescător al favorabilității. Recomandările pentru politici publice de ocupare și locuri de muncă de calitate (condiții bune de lucru, salarizare etc.), combatere a sărăciei, suportul pentru familii își găsesc, pe deplin, necesitatea în România.

Diferențiat pe indicatorii de calitate a vieții ne vom referi la **resursele materiale ale gospodăriilor, percepția integrării/excluziunii sociale, satisfacția cu viața, imaginea asupra unei vieți bune.**

1) **venitul lunar pe membru de gospodărie** diferențiază de o manieră radicală țările studiate, inclusiv cele vechi membre UE. Așa de exemplu, dacă Danemarca, cu 2 660 Euro se situează pe primul loc din 28 țări, Grecia, cu numai 256 Euro, ocupă poziția 19. Între cele două țări se înregistrează un raport de peste 10, iar dacă avem în vedere noile state admise, față de ultima clasată – Lituania, cu 145 Euro (poziția 26) – raportul respectiv crește la 18. (Pentru scala de echivalență se utilizează rădăcina pătrată din numărul membrilor gospodăriei). Pe de altă parte, se constată că unele dintre țările nou admise, Cipru, Malta, Slovenia, R. Cehă, cu venituri cuprinse între 826 Euro și 314 Euro, depășesc câteva țări vechi ale UE: Spania – 594 Euro, Portugalia – 441 Euro și, evident, Grecia cu ai săi 256 Euro. O altă constatare, care este relevantă pentru întreaga noastră analiză a situației României, se referă la faptul că țările mari din UE nu se află la vârful ierarhiei veniturilor, după cum nici la indicatorii subiectivi nu sunt lidere. Astfel, în privința veniturilor gospodăriilor, între Danemarca, pe de o parte, și țările mari din UE, pe de altă parte, diferențele sunt notabile, atâta timp cât în Marea Britanie se înregistrează 1 286 Euro (poziția 7), în Germania 1 198 Euro, în Franța 1 094 Euro, în Italia 997 Euro, în Spania 594 Euro (poziția 15), iar în Polonia 241 Euro (poziția 20). În termeni de raport între veniturile din Danemarca și țările mari avem valori semnificative, cuprinse între 2 și 11.

România, cu doar 79 Euro venit pe membru de gospodărie, se află pe penultimul loc (27 din 28 țări), înaintea Bulgariei (74 Euro) și după Lituania. Turcia are 197 Euro și se află înaintea unor țări admise în 2004. Lituania este precedată de Letonia (168 Euro) și Estonia (181 Euro). De asemenea, Estonia se situează în imediata apropiere a Ungariei (200 Euro). Raportul de venit între Danemarca și România este de 33. Altfel spus, venitul mediu din gospodăriile românești reprezintă puțin peste 3% din cel al gospodăriilor daneze. Raportul se reduce, comparativ cu Germania la 15, cu Spania la 7, iar cu Polonia la 3, dacă ne referim la țări mari și la sub 2 comparativ cu ultima țară admisă (Lituania).

Situația este și mai dificilă în cazul României, deoarece avem de-a face cu un grad foarte înalt de **diferențiere a veniturilor pe gospodării**. Astfel, quartila I din populație (veniturile cele mai mici, 25% din gospodării) deține numai 8,1% din totalul veniturilor populației, în timp ce ultima quartilă (veniturile cele mai mari a 25% din populație) controlează 48,8% din veniturile totale ale populației. Doar în trei alte țări se întâlnește o discrepanță mai mare între prima și ultima quartilă în privința venitului controlat de populație, respectiv Turcia, Marea Britanie și R. Irlanda, în timp ce la polul opus, cu distribuții mai echilibrate a veniturilor, sunt Slovacia, Germania, R. Cehă. Astfel, dacă raportul q_u/q_1 este de 5,8 în România și de 7,4 în Turcia, 6,4 în Marea Britanie și R. Irlanda, în Slovacia este de numai 2,2, în Germania de 2,7, iar în R. Cehă de 2,9. Iată că România, care prin valoarea veniturilor se situează la urma celor 28 țări, este totuși una dintre cele mai „aristocrate” în privința polarizării veniturilor.

Dincolo de locul codaș pe care România îl ocupă în aceste analize comparative, mai alarmant este nivelul scăzut al veniturilor pentru o bună parte din populație și inegalitatea excesivă (polarizarea venitului).

Încheind această analiză, menționăm că situația precară a României în privința veniturilor rezultă și din multe alte studii, între care cele realizate la ICCV, CASPIS, INS, dar și cele comandate de UNDP sau Banca Mondială, chiar dacă valorile diferă întrucâtva de la o cercetare la alta. Diferențe sesizabile se pot datora gradului de reprezentativitate a cercetărilor, modalităților de culegere a veniturilor, utilizării sau nu a unor scale de echivalență și caracteristicilor acestor scale. În cercetarea comparativă din lucrarea analizată aici, eșantioanele au fost relativ mici (931 gospodării în cazul României, 782 în Marea Britanie, 554 Spania, 1 675 în Germania), iar în scalele de echivalență a veniturilor se folosește, așa cum am menționat, rădăcina pătrată din numărul membrilor din gospodărie. Aceasta conduce la scăderi mai moderate a venitului pe membru de gospodărie, pe măsura creșterii taliei gospodăriei la același nivel al veniturilor totale, decât în cazul altor scale de echivalență utilizate.

2) **Înzestrarea gospodăriilor cu bunuri**

Pentru analiza acestei componente a calității vieții s-au avut în vedere șapte bunuri, considerate de importanță pentru orice gospodărie, urmărindu-se să se obțină o gradație de la bunuri cu frecvență foarte ridicată în gospodării la cele cu frecvență redusă, dar care se raportează la specificul vieții moderne: televizor, video, telefon, mașină de spălat vase, cuptor cu microunde, automobil, computer. În clasamentul întocmit în funcție de prezența acestor bunuri în gospodărie, România se situează pe ultimul loc din cele 28 țări cu o valoare de 2,92, în timp ce Turcia înregistrează 2,57, Bulgaria 2,36, iar la polul opus este Malta cu 0,22, Luxemburg cu 0,26, Olanda cu 0,29 (pe măsură ce scade valoarea indicelui se reduce nivelul de deficit).

Între variabilele de stratificare a deținerii de bunuri în gospodărie sunt enumerate educația, clasa socială, natura gospodăriei și poziția pe piața forței de muncă.

Prin combinarea criteriilor *venit* și *deținerea de bunuri în gospodărie* pentru cele 13 țări candidate se evidențiază că doar 17% din populația României (16% în Bulgaria) se situează în afara zonei critice (determinată prin venit în afara primei quartile și deținerea tuturor bunurilor specificate), în timp ce în Turcia și Lituania se înregistrează 27%, iar în R. Cehă 50%, Cipru 58%, Slovenia 61%, Malta 68%. În acest fel, o proporție extrem de mare, 60% din populația României, față de 63% în Bulgaria și 50% în Letonia, dar 27% în Malta și Slovenia, fie se află în quartila I de venit, fie îi lipsește cel puțin un bun (evident, îi pot lipsi mai multe) din cele considerate în analiză, iar 23% din populație se află în quartila I și îi lipsește cel puțin unul din bunuri (22% în Bulgaria și Letonia, 4% în Malta și 9% în Cipru).

3) **Integrare versus excludere socială**

În această privință, România nu mai este plasată chiar la urma listei. Așa de exemplu, o proporție de 59% din subiecți se consideră integrați social față de 81%

în Slovenia și 79% în Danemarca, dar numai 44% în Bulgaria, 45% în Slovacia, 39% în Turcia. Deficitul de integrare socială este totuși însemnat. România se află pe poziția 21/22 împreună cu Estonia. Cât privește diferențele pe diverse categorii (bărbați/femei, vârstnici/tineri, bolnavi/sănătoși, școlarizare înaltă/școlarizare scăzută, necalificați/calificați, șomeri/ocupați, venit mic/venit mare), percepțiile excluderii sociale se particularizează în modele, pe țări. Indicii de diferențiere a percepției excluderii sociale cei mai înalți, pe grupuri de țări se înregistrează în funcție de valoarea venitului (valoarea 3 pentru comparația percepțiilor în funcție de venit mic/venit mare în țările candidate și valoarea 2,9 pentru țările membre). În unele țări, indicii respectiv are valori extrem de mari: 10 în Finlanda, 5,3 în Belgia, 6 în Germania, 5 în Franța, 4,8 în Austria. În România valoarea respectivă este 2, dar în 6 țări se înregistrează valori mai mici: Italia (1,4), Portugalia (1,5), Malta (1,6), R. Cehă (1,7), Marea Britanie și Ungaria (cu 1,8). În România și în aceste ultime țări săracii sunt mai puțin pretențioși, (poate resemnați, poate optimiști). Diferențierile cele mai mici în percepția excluderii sociale se înregistrează în cazul comparației bărbați/femei. Această observație este susținută de valorile raportului respectiv înregistrate pe grupuri de țări: membre/candidate/total. Pe țări, valorile respective oscilează între 0,5 în cazul Suediei, unde femeile se consideră excluse în mai mare măsură decât bărbații și 1,8 în cazul Italiei, unde bărbații se consideră excluși în mai mare măsură decât femeile. În România, valoarea respectivă este de 0,9 și evidențiază o mică diferențiere bărbați/femei în percepția excluderii sociale și ea este în favoarea femeilor.

Valori de asemenea mici de diferențiere apare în comparația **vârstnici/tineri** – pe total eșantion și grupuri de țări – dar între țări diferențierile respective sunt mai însemnate. România se situează în această privință în zona de favorabilitate cu indicii 0,9, o ușoară prevalență a percepției negative a integrării sociale în cazul vârstnicilor. Aici diferențierile pe țări merg de la 0,5 (Suedia și Malta) la 3,1 (Letonia și Estonia).

Modelele rezultate din comparația percepțiilor în funcție de **educație**, cu trei excepții din 28 de țări (Slovenia, Portugalia, Suedia, unde nu există diferențieri) arată că avem de-a face cu o percepție mai nefavorabilă a celor cu educație scăzută. Cea mai mare valoare a indicelui respectiv este de 3,4 în cazul R. Irlanda, apoi urmează Marea Britanie cu 2,8. România are un indice scăzut și de această dată – 1,2 (la fel ca în Austria, Germania, Finlanda, Italia).

Comparația pe axa **calificării** evidențiază două cazuri în care necalificații se percep a fi mai puțin excluși decât cei calificați (Finlanda, cu valoare 0,4 și România, cu valoarea 0,6). Valorile indicelui respectiv ajung până la 3,3 în Luxemburg, 3,8 în R. Irlanda, 4 în Spania.

Cât privește **statutul ocupațional**, doar într-o țară, respectiv Spania, avem indice subunitar 0,6. Aici diferențierile pe țări sunt cele mai însemnate, valorile indicelui ajungând până la 9,2 în Cipru, 7,3 în Danemarca, 5,7 în Irlanda, 4,6 în Marea Britanie. În România, în acest domeniu se înregistrează cea mai mare

valoare a indicelui de discrepanță în percepția excluziunii sociale, comparativ cu toate celelalte analizate, dar el este totuși de numai 2,2 (locul 14 din 28 țări), apropiat de situația înregistrată în Suedia (2,3) sau Italia (2,0).

Ca urmare a acestor modele de percepție a integrării/excluderii sociale, populația activă privilegiată se diferențiază pe țări. În timp ce în Irlanda 79% se percep integrați (77% în Austria și Olanda), în România doar 41% se consideră astfel (Turcia 32%, Bulgaria 31%). Am putea spune că așa-ziii privilegiați nu se percep astfel, pentru că ei, la rândul lor, sunt dezavantajați, comparativ cu populația privilegiată din țările dezvoltate. Într-adevăr, calculele arată că cea mai bine plasată quartilă de populație din țările candidate se situează la cea mai prost plasată quartilă din vechile state membre, în privința venitului.

Autorii, preluând datele din rapoartele tehnice, expun și o comparație pe țări a ceea ce au numit, aș zice forțat, dacă nu chiar eronat, **grad de protecție**. Aceasta din urmă s-ar constitui din procentul populației de vârstă activă (15–65 ani) dezavantajată, care se percepe integrată, respectiv exclusă social. Cea mai slabă „protecție” se înregistrează în Turcia (39%), în Bulgaria și Slovenia (36%), dar și în Finlanda (35%) și R. Irlanda (32%). România, cu 24%, se situează la media UE și ocupă o poziție mai bună decât Italia, Franța, R. Cehă, Germania, Marea Britanie, Austria și evident R. Irlanda și Finlanda. Cel mai înalt nivel de „protecție” ar fi în Slovenia, numai 11% din cei dezavantajați se percep excluși, Spania (13%), Danemarca (15%), Luxemburg și Suedia (16%).

Între factorii considerați a fi cauze ale sărăciei și ale excluziunii sociale, șomajul de durată ocupă primul loc, din 16 avuți în vedere, pe total și pe grupuri de țări: 69% în cazul populației cu probleme materiale din AC 10; 63% pentru populația din ACC 13; 62% pentru CC 10; 59% pentru săracii din UE 25; 54% pentru săracii din UE 15; 52% pentru populația din UE 25 și 50% pentru UE 15. Urmează la distanță apreciabilă **alcoolismul** (mai important în AC 10 decât în restul țărilor), **boala, destrămarea familiei, abuzul de droguri** (mai mult în UE 15 decât în AC 10 și mai ales, decât ACC 13), **dimensiunile beneficiilor sociale** (mai mult în AC 10 și ACC 13), **lenea, discriminarea solidarității comunitare, sărăcia părinților, locuirea în orașe sărace, nu au planuri de viitor, imigrarea, prea mulți copii, alegerea de a trăi astfel, lipsa de preocupare a vecinilor**.

Atribuirea cauzelor sărăciei, de către subiecți, unor factori generali: **injustiție în societate, lipsa de noroc parte a progresului modern și lenei împreună cu lipsa de voință** urmează, la rândul său, un model semnificativ. Sărăcia este atribuită, în primul rând, percepției **injustiției din societate**, în 24 țări din 28, cu valori cuprinse între 25% în R. Irlanda, la egalitate cu **nenorocul** și 74% Turcia. România, cu 51%, ocupă poziția 21 din 28 țări, în ordinea crescătoare a atribuirii sărăciei injustiției sociale.

În alte trei țări, sărăcia este considerată mai degrabă ca parte a **progresului modern**: Danemarca (32%), Olanda (25%), la egalitate cu **lipsa norocului** și Marea Britanie (tot cu 25%). Într-o singură țară, Luxemburg, pe primul loc drept cauză a sărăciei sunt indicate **lenea și lipsa de voință** (25%). Lipsa de noroc mai apare cu

valori mari în Danemarca 29%, în Irlanda, Spania și Marea Britanie 23%. Cealaltă categorie, **lenea și lipsa de voință** (*lack of willpower*) este incriminată cu precădere în Portugalia 31%, Republica Cehă 27%, Cipru 26%, Luxemburg și Marea Britanie cu câte 25%, Malta 24%, Austria 23%, Grecia 21%, România, Slovenia, R. Irlanda, Danemarca cu 20%. **Efectul progresului modern** mai are valori mari în Estonia 32%, Lituania 30%, Suedia 29%, Grecia, Austria și Germania 26%, Belgia 25%.

Structura factorilor incriminați în România pentru sărăcie este următoarea: **injustiția din societate** cu 51% (poziția 6 în ordinea descrescătoare a importanței), **lenea și lipsa de voință** cu 20% (poziția 8, împreună cu Danemarca și Slovacia), parte a **progresului modern** cu 14% (poziția 16), și **lipsa de noroc** cu 9% (poziția 20); în timp ce 7%, nu indică un factor anume. Diferențiat pe țări, procentul celor care nu au ales nici unul dintre factorii enumerați este de până la 5 pentru 16 țări (0 în Lituania), dar de 13% în Luxemburg și 16% în Olanda.

4) Ocuparea și relațiile sociale

Subliniem, mai întâi, importanța unui bun loc de muncă pentru calitatea vieții, prin funcțiile economice și sociale ale ocupării. Sunt de reținut însă și efectele sociale secundare (negative) ale ocupării. Astfel, percepția **stresului** are valori mult mai mari la populația ocupată decât la cea inactivă și șomeră, în 27 țări din cele 28 studiate, pe când într-o singură țară, Cipru, valorile sunt practic egale. Valorile cele mai mari de raportare a stresului se înregistrează în Grecia: 77,2% la cei ocupați și 66,4% la cei inactivi și șomeri. Urmează românii ocupați cu 59,1%, ciprioții cu 58,9% la inactivi și șomeri, respectiv 58,5% la cei ocupați, turcii 56,4% la cei ocupați, belgienii 55,3% la populația ocupată, bulgarii cu 53,9% la populația ocupată, francezii cu 52,2% la populația ocupată, luxemburghezii cu 51,6% la populația ocupată. Cei mai puțin stresați sunt slovenii, cu cele mai mici valori la ambele categorii de populație: 14% pentru cei ocupați și 16% pentru inactivi. Diferența cea mai mare între ocupați și inactivi se înregistrează în Germania, cu 46% din populația ocupată care raportează că este afectată de stres, dar numai 16% în cazul inactivilor/șomerilor.

Munca este incriminată și pentru problemele ce le creează în relațiile de familie și cu prietenii. Disfuncționalitățile sunt raportate în mai mare măsură în Grecia (36%), Turcia și Ungaria (34%), Bulgaria (29%), Polonia și Estonia (27%), Lituania (25%), România (24%), Franța (23%). Cele mai mici valori sunt în Olanda și Danemarca (10%).

5) Satisfacția

Cotele cele mai înalte (am putea spune că sunt exagerate, având în vedere multe aspecte tragice inerente vieții umane, cum sunt îmbolnăvirea, îmbătrânirea, decesul) ale populației satisfăcute cu viața se înregistrează în Danemarca, unde 98% din subiecți au declarat că sunt foarte satisfăcuți (69%) și satisfăcuți (29%) cu viața. Urmează olandezii (96%), luxemburghezii și suedezii (95%), irlandezii

(92%), austriecii (91%), finlandezii, englezii și slovenii (cu 90%). La polul opus, cei mai puțin satisfăcuți cu viața sunt bulgarii (37%: 5% + 32%); românii (42%: 4% + 38%); letonii (49%: 4% + 45%).

Prin valorile expuse pe țări se confirmă asocierea directă dintre rangul PIB-ului pe locuitor și valorile de satisfacție la nivel global.

Cât privește determinarea satisfacției, se constată că factorii inegalității tradiționale, așa numita inegalitate verticală de stratificare socială: venit, educație, ocupație, sunt mai importanți pentru determinarea nivelului de satisfacție cu viața, decât cei ai inegalității orizontale: sex, vârstă, mediu rezidențial.

Situația cea mai critică în domeniul satisfacției se înregistrează în legătură cu **venitul**. Tot aici sunt și diferențele cele mai mari pe țări, de la 13% populație satisfăcută în Bulgaria, la 86% în Danemarca. România, cu 25% populație satisfăcută de venit, urmează Bulgariei, și este, la rândul ei, imediat precedată de Letonia (27%), și Ungaria (28%). Cea mai mică diferență pe țări se înregistrează în privința satisfacției față de **relațiile cu vecinii** (80% Bulgaria și 94% Danemarca).

În România cel mai scăzut nivel al satisfacției populației se referă la sistemul de îngrijire a sănătății (23%, împreună cu Bulgaria și înaintea Turciei – 17% și Letoniei – 22%). O situație ușor mai bună se înregistrează în privința **venitului**, (cu cele 25% evidențiate anterior este penultima). Urmează, în ordine crescătoare, **ocuparea** (40%, locul penultim după Bulgaria – 35%), **securitatea personală** (54%, înaintea doar a Lituaniei – 31% și Bulgariei – 44%), **starea de sănătate** (59, cea mai mică valoare din 28 țări), **viața socială** (60%, mai bine doar decât Bulgaria – 40% și Letonia – 48%), **locuința** (80%, înaintea Bulgariei – 74%, Letoniei – 75% și Poloniei – 79%), **viața de familie** (81%, înaintea Letoniei – 72%, Lituaniei – 78%, Bulgariei și Letoniei, cu câte 79%), **vecinii** (86% la egalitate cu Lituania, R. Cehă și Portugalia și înaintea altor 8 țări).

În judecarea decalajului României față de țările de comparație îngrijorează mai mult starea sistemului de sănătate, veniturile și calitatea ocupării (condiții de lucru, veniturile obținute, relațiile de muncă).

6) Imaginea vieții bune

Acest aspect a fost cercetat prin intermediul a 14 indicatori, ce pot fi grupați pe trei dimensiuni: **bunăstarea** (a avea), **relațiile sociale** (iubire), **oportunități**, autorealizare și recunoaștere socială (a fi).

Dincolo de asemănările puternice între țările studiate, menționate la concluziile generale, se pot identifica și unele deosebiri. Acestea nu merg pe modelul alegere/respingere, cât pe acela al ierarhizării factorilor investigați în acord cu importanța ce le este acordată pentru o viață bună.

Pe primul loc în concepția populației pentru o viață bună se situează indicatorul: **având un loc de muncă bun** (90% frecvențe pe UE 15, 97% pe UE 13). Acest indicator a fost plasat pe locul întâi ca importanță în 16 țări din 28, în 3 țări apare pe locul al II-lea, iar în 2 țări este pe locul al III-lea. Urmează **având suficient spațiu de locuit**: 5 mențiuni pe locul întâi, 7 pe locul al II-lea și 2 pe locul al III-lea (90% în UE 15, 88% în UE 13); **a fi capabil să fii util celorlalți**:

3 mențiuni pe locul întâi și 4 pe locul al III-lea, cea mai înaltă frecvență – 82%, la ACC 13; **având suficient timp liber**: 2 mențiuni pe locul întâi și 2 pe locul al III-lea; (cea mai înaltă frecvență – 84% în UE 15); **ieșirea cu prietenii și familia**: o mențiune pe locul întâi, și alta pe locul al II-lea, 3 mențiuni pe locul al III-lea, (cea mai mare frecvență – 82% în UE 15); **având cel puțin un concediu pe an**: o mențiune pe locul întâi, 2 mențiuni pe locul al II-lea și una pe locul al III-lea, (cea mai mare frecvență 81% la ACC 13). Alți indicatori din cei 14 care au apărut pe locurile al II-lea și al III-lea au fost: **traitul cu un partener**: (de șase ori pe locul al II-lea și de cinci ori pe locul al III-lea, 90% în ACC 13); **având o bună educație** (patru mențiuni pe locul al II-lea și șase pe locul al III-lea, 84% în UE 15); **întâlnind frecvent prietenii** (două mențiuni pe locul al II-lea, 81% în UE 15); **având copii** (o apariție pe locul al III-lea, 80% în UE 13).

Și ceilalți indicatori până la 14 au fost considerați importanți, atâta timp cât unii au frecvențe de peste 50%: **relații bune cu vecinii**, 79% în ACC 13; **a te simți recunoscut de către societate**, 68% atât în UE 15 cât și în ACC 13; **având carieră de succes**, 67% în ACC 13, **participarea în asociații**, 15% în ACC 13.

România se înscrie în grupul majoritar de țări pentru care **un bun loc de muncă** este cel mai important, urmează menționarea **traitul cu un partener** și apoi **spațiul suficient de locuit**.

Concluzionând asupra celor prezentate, consider că într-adevăr avem de-a face, de această dată, cu un grad înalt de acoperire a problematicii specifice domeniului calității vieții, de fapt cea mai completă până acum și totodată cu referire la toate țările membre UE și candidate. Este de așteptat ca cercetarea din 2003, care este prima ce s-a efectuat pe un proiect unic și culegerea datelor s-a realizat în același timp în toate cele 28 de țări membre și candidate, să furnizeze noi informații pentru analizele comparative. Deocamdată, să consemnăm că pe lângă elemente cunoscute, cum ar fi: **bunătatea materială**, mai bună în majoritatea țărilor membre, comparativ cu cele candidate, **un nivel de satisfacție** mai înalt în țările mai dezvoltate decât în cele mai puțin dezvoltate, reținem faptul că asocierea (corelația rangurilor dintre mărimea PIB-ului pe locuitor și nivelul de satisfacție) nu este totuși dovada unei relații de determinare; sunt însă și elemente de mare interes din perspectiva unor dispute. Unul dintre acestea se referă la faptul că, în condițiile unor resurse materiale precare, și oamenii din țările candidate definesc viața bună prin factori care aparțin dimensiunilor „iubire” și „autorealizare/recunoaștere socială”, ceea ce după părerea mea, infirmă acele abordări prin care se încearcă să se susțină existența unor falii în zona valorilor între Vest-Est, țări membre UE – țări candidate, și care sunt conceptualizate ca diferențieri de tip modernism/postmodernism, materialist/postmaterialist, individualism/colectivism, protestantism/ortodoxism etc. Fără a intra, aici și acum, într-o analiză detaliată, remarcăm că, în realitate, astfel de tipologii sunt mai degrabă adecvate pentru diferențierile modelelor atitudinal-comportamentale ale populației din interiorul unei țări, în funcție de structura factorilor determinanți și în primul rând, de cei ai inegalității verticale (de stratificare socială) referitor la venit, educație, ocupație. Așa de exemplu, dacă avem în vedere elementul

considerat a fi cel mai important pentru o viață bună, din 28 de țări, în 25 pe primul loc apar indicatori din categoria „a avea” (bun loc de muncă, spațiu suficient de locuit, timp liber, vacanțe) și în trei țări, din categoria „a fi” (a fi capabil de a fi folositor altora, indicator situat pe primul loc în Danemarca, Grecia și Cipru – deci o țară din Vestul protestant și două din Estul ortodox, cu diferențe mari în privința dezvoltării economice). Extinzând analiza la indicatorii de pe locul doi și trei, așa cum fac autorii lucrării comentate, constatăm aceeași situație de interferență pe țări. Pe locul al II-lea, în jumătate din țările candidate, apare factorul „iubire”: „trăind cu un partener”, în timp ce în vechile țări membre sunt uneori trei apariții ale indicatorilor „trăind cu un partener” și „întâlnind prieteni”. În fine, pe locul al III-lea, factorul „a fi” este menționat mai frecvent în vechile țări membre (a fi capabil de a fi util celorlalți, cu patru apariții). Pe total deci, pe locurile I–III din 84 de poziții luate împreună pentru a concretiza viața bună, în 21 de cazuri apar „având un loc de muncă bun” (factorul apare în toate cele 13 țări candidate); urmează „având suficient spațiu de locuit” cu 14 frecvențe (din care 9 în vechile țări membre); „având partener de viață” 13 frecvențe (11 frecvențe în țările candidate); „având educație bună” – 11 frecvențe (6 frecvențe în țările candidate); „capabil de a fi folositor altora” – 7 frecvențe (5 în țările vechi); „a avea suficient timp liber” – 6 frecvențe (toate în vechile țări membre); „posibilitatea de a ieși cu prietenii” – 5 frecvențe (toate în țările membre); „având cel puțin un concediu pe an” – 4 frecvențe (2 în țările membre, 2 în cele candidate); „a te vedea cu prietenii” – 2 frecvențe (în vechile țări membre); „copiii” – 1 frecvență (Bulgaria).

Luând deci în considerare atât frecvențele totale cu care apare un indicator sau altul în a caracteriza viața bună, prezențele pe primele trei locuri în ierarhie și modelele pe țări, constatăm că se confirmă interferențele pe țări și nu clivajele în privința imaginii despre o viață bună, despre ce își doresc oamenii în viață, contrar a ceea ce, deși cu rezerve, susțin autorii (p. 43), potrivit cărora, în vechile țări membre „iubirea” și „realizarea socială” sunt prime surse de satisfacție, pe când în țările candidate, unde controlul asupra resurselor materiale este încă scăzut, „a avea” are importanță centrală pentru bunăstare. În fapt, nivelul de satisfacție este într-adevăr, mult mai mare în vechile țări membre din Nord, dar și în unele țări de dimensiuni demografice mici situate în Nord sau în Sud, pe când aprecierea a ceea ce contează pentru o viață bună este surprinzător de apropiată pe ansamblul țărilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Alber, Jens; Fahey, Tony, *Perception of living conditions in an enlarged Europe*, Luxembourg: Office for official publications of the European Communities, 2004.
2. Mărginean, I., Bălașa, A. (coord.), *Calitatea vieții în România*, București, Editura Expert, 2002.
3. Mărginean, I., (editor), *Quality of Life in Romania*, Expert Publishing House, 2004.
4. Mărginean, I., *Cercetarea și monitorizarea calității vieții în țările UE și în țările candidate*, „Calitatea Vieții”, nr. 3–4, 2003.
5. Paoli, P., Merllie, D., *Third European Survey on working conditions 2000*, Luxembourg, Office for official publications of the European Communities, 2001.
6. *Monitoring Quality of Life in Europe*, Luxembourg, Office for official publications of the European Communities, 2003.